

RP 4006

S. Studencki

O typie Polaka

STANISŁAW STUDENCKI

O TYPIE PSYCHO-FIZYCZNYM POLAKA

PRZYCZYNEK DO CHARAKTERYSTYKI
PSYCHOLOGICZNEJ TYPÓW ANTROPO-
LOGICZNYCH WŚRÓD MŁODZIEŻY
POLSKIEJ

1 9

POZNAŃ

3 1

POZNAŃSKIE TOWARZYSTWO PSYCHOLOGICZNE

4054

O TYPIE PSYCHO-FIZYCZNYM POLAKA

STANISŁAW STUDENCKI

O TYPIE PSYCHO-FIZYCZNYM POLAKA

PRZYCZYNEK DO CHARAKTERYSTYKI
PSYCHOLOGICZNEJ TYPÓW ANTROPO-
LOGICZNYCH WŚRÓD MŁODZIEŻY
POLSKIEJ

4006

19

POZNAŃ

31

POZNAŃSKIE TOWARZYSTWO PSYCHOLOGICZNE

Odbitka z »Kwartalnika Psychologicznego«
Tom II (1931) zeszyt 1—2

Centr. Biblioteka Pedagog. Kucharskim Okr. Szkoln. Wrocl. RP we Wrocławiu Nr. inw. 4006
--

Dolnośląska Biblioteka Pedagogiczna
we Wrocławiu

WRO0138519

ROLNICZA DRUKARNIA I KSIĘGARNIA NAKŁADOWA
SP. Z OGR. ODP. POZNAŃ. SEW. MIELŻYŃSKIEGO 24

O TYPIE PSYCHO-FIZYCZNYM POLAKA

Przyczynek do charakterystyki psychologicznej typów antropologicznych
wśród młodzieży polskiej

Antropologja wykazuje w obrębie danego narodu istnienie jednostek biologicznych, wyróżniających się pewnym zespołem cech morfologicznych. Dzięki badaniom prof. J. Czekanowskiego i jego uczniów została dokonana analiza rasowa narodu polskiego. Z drugiej strony obserwacja pobieżna wykazuje wybitne różnice charakteru, usposobienia i właściwości intelektu wśród Polaków, zamieszkujących rozległe obszary pomiędzy Wartą a Prypecią, Bałtykiem a Karpatami. Tak np. Krakowianie słyną z tego, że są weseli, Kurpiowie ponurzy, Mazurzy zawzięci, kresowcy pełni bujnego temperamentu i t. d. Nie posiadamy dotąd monografij charakterologicznych poszczególnych szczepów narodu polskiego, lub chociażby systematycznie ujętej obserwacji w tej dziedzinie. Nie wiemy też, czy zaobserwowane różnice psychiczne są związane z pewnymi różnicami morfologicznymi, innymi słowy, czy typy rasowe pokrywają się z typami psychicznymi. Wychodząc z ogólnych założeń teoretycznych należałoby zgóry przypuszczać, że typy rasowe wyróżniają się nie tylko cechami morfologicznymi, lecz również i cechami psychicznymi. Do tego wniosku apriorycznego uprawniają nas współczesne poglądy na podłoże fizjologiczne temperamentu i dziedziczenie cech psychicznych. Nauka o konstytucjach psycho-fizycznych wykryła ścisły związek pomiędzy ogólną budową ciała a temperamentem i charakterem, lecz pozostaje jeszcze nierozstrzygnięte zagadnienie, w jakim stosunku po-

zostają typy konstytucjonalne do typów antropologicznych.¹⁾ Czy są one identyczne, czy istnieje pomiędzy nimi tylko pewien związek, które z nich są pierwotne, a które wtórne, wreszcie jakie zespoły cech psychicznych tworzą typy psychiczne — wszystko to są problemy na razie nie rozwiązane.

W pracy tej, która stanowi część większej całości, traktującej o psychodiagnostyce R o r s c h a c h a, podamy w skróceniu wyniki badań, przeprowadzonych w Zakładzie Psychotechnicznym przy Państwowej Szkole Budownictwa w Warszawie.

I. Metoda badań, zakres badań, materiał ludzki

Do Zakładu Psychotechnicznego zgłasza się codziennie od 4—5 słuchaczy Państw. Szkół Technicznych w wieku od lat 16 do dwudziestu kilku. Badania psychotechniczne dotyczą sprawności zmysłów, inteligencji ogólnej, inteligencji technicznej i praktycznej, uzdolnień zawodowych, sprawności ręki oraz niektórych dyspozycji charakteru, szczególnie ważnych w pracy. Wyniki badań, przeprowadzanych zapomocą przyrządów i testów, są uzupełniane przez obserwację, dotyczącą tempa pracy, postaci, ruchów, wyrazu twarzy, zachowania się i t. d. Ponadto przeprowadzane są pomiary antropologiczne (wzrost, siła rąk, pojemność płuc, wskaźnik głowy, wskaźnik nosa, barwa oczu i włosów), w poszczególnych wypadkach określa się typ konstytucjonalny (według klasyfikacji K r e t s c h m e r a) oraz stosuje się metodę psychodiagnostyczną R o r s c h a c h a do określania dyspozycji charakteru, usposobienia i pewnych właściwości woli i życia uczuciowego. Badania te wchodzące

¹⁾ W niniejszej pracy będziemy zestawiali typy antropologiczne Czekanowskiego z typami konstytucjonalnymi K r e t s c h m e r a. Wobec tego, że jedno i drugie są typami antropologicznymi, będziemy dla uniknięcia nieporozumień pierwsze z nich nazywali typami rasowymi, drugie typami konstytucjonalnymi. Zakładam, że klasyfikacja K r e t s c h m e r a jest znana: typ asteniczny o budowie wąskiej, wydłużonej, typ pykniczny o budowie krępej, rysach miękkich, typ atletyczny barczysty o grubych kościach i dobrze rozwiniętych mięśniach.

w zakres psychologii stosowanej, i prowadzone dla celów czysto praktycznych, na każdym kroku zahaczają o problematy ogólne, których pominąć niesposób. Dzięki życzliwości władz, nie krępujących w niczem pracy badawczej, działalność Zakładu od samego początku jego istnienia szła w dwóch kierunkach: w kierunku praktycznym (dokonywanie selekcji do szkół technicznych i opinjowanie o przydatności do zawodu każdego słuchacza szkoły) oraz w kierunku teoretycznym (pogłębianie i doskonalenie metod badań i rozwiązywanie pewnych ogólnych problemów, będących w związku z wykonywaną pracą). W piątym roku istnienia Zakładu, gdy został nagromadzony bogaty materiał eksperymentalny i obserwacyjny (przeszło 2000 osób zbadanych), nasunęło się zagadnienie współzależności pomiędzy typami rasowymi a typami konstytucjonalnymi z jednej strony oraz pomiędzy typami fizycznymi a typami psychicznymi z drugiej strony, w konsekwencji powstał problem typu psycho-fizycznego Polaka.

Młodzież badana w Zakładzie pochodzi w przeważnej części z Warszawy i ze środkowej Polski, grawitującej ku Warszawie, zawiera jednak dużą domieszkę elementu kresowego oraz nieznaczny odsetek młodzieży z Małopolski, Poznańskiego i Pomorza. Należy ona do średniozamożnej warstwy mieszczańskiej, rzemieślniczej i urzędniczej, do zubożałej inteligencji oraz w pewnej części do warstwy rolniczej i robotniczej. Wnioski oparte na stosunkowo nielicznym materiale, w dodatku selekcjonowanym, nie mogą być oczywiście przyjęte bez zastrzeżeń i wymagają weryfikacji.

II. Typy konstytucjonalne

Określanie typów konstytucjonalnych wśród młodzieży napotyka na pewne trudności. Pomijając kwestję typów mieszanych, trudnych do określenia nawet u osób dorosłych, należy zaznaczyć, że wśród młodzieży typ konstytucjonalny niekiedy nie jest jeszcze wyklarowany wskutek niezakończenia rozwoju fizycznego. Zwłaszcza typ pykniczny uwydatnia się nieco w późniejszym wieku. Przy określaniu tych typów nie posługiwaliśmy się żadnymi

pomiarami, opierając się jedynie na wrażeniu optycznym. Metoda ta, oczywiście, nie wystarcza w każdym poszczególnym wypadku, lecz w niektórych wypadkach jest zadowalająca. W ten sposób z pośród kilkuset słuchaczy obraliśmy jedynie 105 osobników, o wyraźnym typie konstytucjonalnym. K r e t s c h m e r, stosujący sam szczegółowe i drobiazgowo pomiary, zaleca przede wszystkim ćwiczyć oko, uczyć się patrzeć i dostrzegać bez pomocy mikroskopu i laboratorium¹⁾. »Wszystko zależy od pewnego, doskonałego i artystycznego szkolenia oka. Pedantyczne robienie pomiarów bez intuicyjnego wyczuwania ogólnej struktury do niczego nie prowadzi. Taśma metrowa jest ślepa...«²⁾. Postępując w myśl K r e t s c h m e r a, pominęliśmy typy niejasne i zatarte, ograniczając się jedynie do typów bardziej wyraźnych. Ogółem otrzymaliśmy następujące rozszanie typów:

atletycy	45	czyli	43 ⁰ /o
astenicy	39	„	37 ⁰ /o
pyknicy	17	„	16 ⁰ /o
gracylicy ³⁾ . .	4	„	4 ⁰ /o

Ten materiał ludzki obraliśmy do naszych dalszych poszukiwań, nie twierdząc bynajmniej, że wśród ogółu populacji w Polsce typy konstytucjonalne są rozsiane w tym samym stosunku. Być może, że zbliżony stosunek istnieje w środkowej i wschodniej części Polski.

¹⁾ E. K r e t s c h m e r. „Körperbau und Charakter”. Berlin, Springer 1926, str. 2.

²⁾ ibid. str. 7.

³⁾ Typ kształtny, infantylny, wydzielony przez Gurewicza (M. Gurewicz „Motorik, Körperbau und Charakter”, Arch. f. Psychiatrie und Nervenkrankh. Bd. 76 II. Patrz dr. N. Oseretzkijs Biologiczeskaja Diagnostika pri profotbore, str. 77. Profotbor. Moskwa 1926.

Tablica I.

Typy Cechy	Północno- europejski α	Pre- słowiański β	Sarmacki γ	Dynarski δ	Alpejski ω	Śródziem- nomorski ϱ, μ	Estoński ε	Lapono- idalny ϑ
Wzrost	168—174	159—164	165—172	168—172	~165	161—162	niski	~ 160
Włosy	jasno blond	szaryn różn. odcieni	blond	ciemne	ciemne	ciemne	—	ciemne
Oczy	niebieskie jasne	piwne zodcieniami	siwe, szafirowe	piwne	siwe z od- cieniami	ciemne	—	piwne
Skóra	biało- różowa	płatwa	jasna	śniada	biało- matowa	śniada	—	—
Wskaźnik głowy szer. dług.	76—79	80—82	~84	85—87	87 i ∇	73—76	—	~ 86
Wskaźnik nosa	do 62 prosty, wypukły, garbaty	66—75 wklęsły	64—70 prosty, falisty	wąski	do 62 prosty, wypukły, garb,	szerokawy	bardzo wąski	szeroki
Najmniejsza szerok. czoła	101—105	106—180	109—111	110	—	—	—	—
Kończyna górną	długa	krótka	krótka	długa	długa	—	—	krótka
Kończyna dolną	długa	długa	długa	długa	krótka	krótka	—	krótka

III. Typy rasowe

Niezależnie od klasyfikacji badanego materiału ze względu na budowę ciała przystąpiliśmy nieco później do klasyfikacji na typy rasowe według tablicy, sporządzonej przez ks. B. Rosińskiego¹⁾.

Dla orientacji podajemy wykaz wyodrębnionych na terenie europejskim 10 typów rasowych i ich rozmieszczenie na terytorjum Polski²⁾. Podobizny polskich typów rasowych znaleźć można w pracy Rosińskiego³⁾ oraz w „Zarysie Antropologii Polski” Prof. J. Czekanowskiego. Lwów 1930.

1. Typ nordyczny — alfa, 2. Typ laponoidalny — lambda, 3. Typ iberyjsko-insularny — epsilon, 4. Typ armenoidalny — hi, 5. Typ subnordyczny — gamma, 6. Typ alpejski — omega, 7. Typ północno-zachodni — jota, 8. Typ presłowiański — beta, 9. Typ dynarski — delta, 10. Typ litoralny — ro.

1. Typ α nordyczny zamieszkuje w Polsce Pomorze, Wielkopolskę, okolice nadniemeńskie, wciskając się w kierunku południa z północy. Są to wysocy, długogłowi blondyni o niebieskich oczach, wąskich nosach i długich twarzach.

2. Okolice centralnej Polski, wschodnią część Prus wschodnich, Wołyn oraz część województwa lwowskiego zamieszkuje typ β presłowiański, zwany też wschodnim. Typ ten stanowi bardzo poważną przymieszkę ludności polskiej na całym naszym terytorjum, zwłaszcza w niższych warstwach społecznych. Są to niskorośli pośredniogłowcy, szatyni, o piwnych oczach, średnich twarzach i szerokich zadartych nosach.

3. Terytorjum Małopolski od Karpat po San i Góry Świętokrzyskie zamieszkuje typ ω alpejski, są to średniorośli, krótkogłowcy, z tendencją do wspólnego występowania czarnych włosów z siwymi oczami. Elementy te posiadają średnio-długie twarze i wąskie nosy.

¹⁾ „Studja nad czaszkami neolitycznemi, znalezionemi w Polsce”. Odbitka z Wiadomości archeologicznych, 1924.

²⁾ Doc. Dr. J. Mydlarski. „Podstawowe zagadnienia eugeniki”. Zagadnienia Rasy. 1926 N. 6. str. 125.

K. Sobolski. „Zagadnień zróżnicowania intelektualnego i rasowego polskiej młodzieży szkolnej”. Chowanna. Zeszyt III 1929. str. 181.

³⁾ B. Rosiński. „Spostrzeżenia z pogranicza antropologii i socjologii”. Kosmos. Serja B. 1929 Zesz. II.

4. Woj. stanisławowskie i tarnopolskie zamieszkuje charakterystyczny zwłaszcza dla Hucułów typ δ dynarski. Element ten odznacza się wysokim wzrostem, wybitną krótkogłowością oraz wąskim nosem.

5. Na południowo-wschodnich rubieżach Rzeczypospolitej przesiąka niejako na nasz teren z Rumunii typ ρ śródziemnomorski. Jest to długogłowy niski brunet.

6. Terytorjum na wschód od Wisły, a na północ od Prypeci zamieszkuje typ γ subnordyczny czyli sarmacki. Są to wysocy krótkogłowi blondyni, o średnio szerokim nosie, średnio długiej twarzy i zielonkawych oczach. Element ten jest oprócz tego charakterystyczny dla szlachty polskiej Polski wschodniej i kresów ukraińskich.

Określanie typów rasowych zapomocą t. zw. „metod indywidualizujących” w danym wypadku nie było możliwe wskutek niedostatecznej ilości zmierzonych cech. Zamiast 7—10 cech posiadaliśmy jedynie 3 cechy wymierzalne (wskaźnik głowy, wskaźnik nosa i częściowo wzrost) oraz 2 cechy opisowe (zabarwienie oczu i włosów). Podobnie jak i poprzednio przy określaniu typów konstytucjonalnych, uwzględnialiśmy jedynie wypadki wyraźne, gdy z łatwością można było zaliczyć osobnika do pewnego typu. Wypadki niejasne pomijaliśmy zupełnie, redukując w ten sposób nasz materiał do 105 osobników, lecz jedynie dzięki stosowaniu tej selekcji możliwa była analiza rasowa młodzieży.

Tablica II

Typy rasowe	Ilość osobników	0/0/0
Subnordyczny . . .	39	37 ⁰ /0
Nordyczny	14	13 ⁰ /0
Presłowiański . . .	26	24 ⁰ /0
Dynarski	10	10 ⁰ /0
Alpejski	9	9 ⁰ /0
Śródziemnomor. . .	5	5 ⁰ /0
Laponoidalny . . .	2	2 ⁰ /0
Armenoidalny . . .	0	0 ⁰ /0

K. Sobolski, badając uczniów VII kl. gimn. humanistycznego w Częstochowie, otrzymał większy odsetek typu nordycznego i mniejszy odsetek typów subnordycznego i preślówiańskiego. Autor wypowiada przypuszczenie, że wśród wyższych warstw społecznych, z pośród których rekrutują się częściowo uczniowie gimnazjalni, typ nordyczny jest częstszy, niż w warstwach niższych. Ten sam element wybija się również w warstwach niższych dzięki swym walorom moralnym (pod względem intelektualnym typ nordyczny nie wyróżnia się wybitniejszymi zdolnościami).

Prof. J. Czeka nowski kładzie wielki nacisk na procesy selekcji wewnętrznej, które odbywają się nieustannie w obrębie danego narodu. Procesy te polegają na wybijaniu się w walce o byt zdolniejszych elementów rasowych, emigracji do miast, odsiewaniu mniej zdolnych w szkolnictwie i t. d. Decydującym czynnikiem w tej walce o byt, według prof. Czeka nowskiego, stanowią czynniki rasowe. Celem sprawdzenia, czy istotnie te procesy się uwydatniają, wykonałem następującą pracę. Z pośród około 900 słuchaczy 24 pierwszych kursów Państwowych Szkół Technicznych wybrałem 91 najlepszych i 74 najgorszych (z każdego kursu po 4 najbardziej zdolnych i prawie tyle najmniej zdolnych według orzeczeń psychotechnicznych). Następnie określiłem ich według przynależności do typów rasowych, co umożliwiło następujące zestawienie wyników.

Tablica III wykazuje przewagę osobników najlepszych wśród typu subnordycznego i przewagę gorszych wśród typów nordycznego, alpejskiego i dynarskiego. Ze względu na małą ilość osobników typu śródziemnomorskiego wstrzymujemy się od wyciągania jakichkolwiek wniosków o wartości tego typu. Dodatnia ocena typu subnordycznego w porównaniu z typem nordycznym jest tem bardziej uderzająca, że młodzież ta rekrutuje się ze szkół technicznych. Tymczasem badania nasze nad kierunkowością inteligencji poszczególnych typów rasowych wykazują, że typ subnordyczny nie odznacza się inteligencją techniczną, prze-

ciwnie, wyróżnia się raczej inteligencją ogólną, teoretyczną, typ n o r d y c z n y natomiast odznacza się inteligencją techniczną i praktyczną. Badania K. S o b o l s k i e g o wykazują również humanistyczny kierunek typu subnordycznego. Z powyższego wynikałoby, że jeżeli w szkolnictwie zachodzi selekcja, to wypada ona raczej na korzyść typu subnordycznego, a nie nordycznego. Ciekawe i tak doniosłe zagadnienie selekcji wewnętrznej wiąże się ściśle z zagadnieniem przynależności do pewnej warstwy społecznej. Grupę młodzieży, nad którą dokonywane były badania, poklasyfikowałem ze względu na zawód, uprawiany przez ojca i podzieliłem na trzy kategorie: na pochodzących z warstwy wyższej, średniej i niższej. Tablica IV uwidocznia, że typ subnordyczny przesunięty jest bardziej ku warstwom wyższym, typ nordyczny ku warstwom średnim i niższym, typ dynarski ku warstwom niższym. Typ presłowiański zasila dość równomiernie warstwy wyższe, średnie i niższe.

Tablica III

Typy antropologiczne	Ogólna ilość	Najlepsi		Najgorsi	
		liczba	procent	liczba	procent
Subnordyczny . . .	104	69	66 ⁰ / ₀	35	34 ⁰ / ₀
Nordyczny	10	3	30 ⁰ / ₀	7	70 ⁰ / ₀
Presłowiański . . .	24	12	50 ⁰ / ₀	12	50 ⁰ / ₀
Alpejski	8	1	12 ⁰ / ₀	7	88 ⁰ / ₀
Dynarski	16	6	37 ⁰ / ₀	10	63 ⁰ / ₀
Śródziemnomor. . .	3	0	0 ⁰ / ₀	3	100%

IV. Korelacja pomiędzy typami konstytucjonalnymi a typami rasowymi

Klasyfikacja materiału ludzkiego czy to ze względu na ogólną budowę cielesną (typy konstytucjonalne), czy też ze

względu na ukształtowanie czaszki (typy rasowe), w obu wypadkach oparta jest na cechach morfologicznych. Nasuwa się przytem następujące pytanie: czy istnieje ścisły związek pomiędzy temi typami, czy daje się przynajmniej zauważyć przewaga pewnego typu budowy ciała wśród reprezentantów pewnego typu rasowego, wreszcie — która klasyfikacja pod względem metodologicznym lepiej segreguje materiał i trafniej ujmuje różnice psycho-fizyczne.

Tablica IV

Typy rasowe	Ilość	0/0	Warstwa wyższa			Warstwa średnia			Warstwa niższa			
			Urzędnicy, zawody wolne	Handl. obywatel, wojskowi	0/0	Rzemieśn. wykwal.	Rzemieśn. niewykw.	0/0	Funkcjon. policji, kolei	Robotnicy	Rolnicy	0/0
Subnordyczny	39	40 ⁰ / ₀	12	6	46 ⁰ / ₀	6	6	31 ⁰ / ₀	3	4	2	23 ⁰ / ₀
Nordyczny . .	14	14 ⁰ / ₀	3	1	28 ⁰ / ₀	1	4	36 ⁰ / ₀	3	2	—	36 ⁰ / ₀
Presłowiński	26	26 ⁰ / ₀	4	6	38 ⁰ / ₀	6	2	31 ⁰ / ₀	4	2	2	31 ⁰ / ₀
Dynarski . . .	10	10 ⁰ / ₀	1	—	10 ⁰ / ₀	3	1	40 ⁰ / ₀	2	—	3	50 ⁰ / ₀
Alpejski . . .	9	9 ⁰ / ₀	3	—	33 ⁰ / ₀	4	—	44 ⁰ / ₀	1	—	1	22 ⁰ / ₀

Gdy przed trzema laty uczyniłem pierwszą próbę przeprowadzenia analizy rasowej badanego materiału, usiłowania moje spełzły na niczem. Nie uwzględniłem wówczas typów konstytucjonalnych, operując przytem niedostateczną ilością cech wymierzalnych. Obecnie, po uprzednim wyeliminowaniu osobników o niewyraźnej konstytucji, t. j. typów mieszanych, analiza rasowa na podstawie tej samej ilości cech tym razem nie przedstawiała większych trudności. Innemi słowy, typy niewyraźne pod względem konstytucji były trudniej uchwytnie

pod względem rasy i naodwrot, typy wyraźne pod względem konstytucji były wyraźne pod względem rasy.

Ilościowy stosunek pomiędzy temi typami podaje tablica V.

Tablica V

Typy rasowe	Ilość osobników	Typy konstytucjonalne				Typ przeważający	%
		Atletyczn.	Pykniczny	Asten.	Gracyl.		
Nordyczny . . .	14	1	—	13	—	Asteniczny	92 ⁰ / ₀
Subnordyczny . .	39	27	3	7	2	Atlet.	70 ⁰ / ₀
Prześlowiński . .	26	9	8	7	2	Atl.-pykn.	65 ⁰ / ₀
Dynarski	10	2	—	8	—	Asten.	80 ⁰ / ₀
Alpejski	9	2	3	4	—	Asten-pykn.	77 ⁰ / ₀
Śródziemnomor.	5	2	3	—	—	Pykn.	60 ⁰ / ₀
Laponoidalny . .	2	2	—	—	—	Atlet.	—

Jest rzeczą ciekawą, że nasze wyniki wykazują zupełną zgodność ze spostrzeżeniami doc. Dr. J. Mydlarskiego nad żołnierzami z różnych okolic Polski¹⁾ oraz z badaniami prof. J. Talki-Hryncewicza nad typami konstytucjonalnymi i rasowymi ludności okolic Krakowa („Krakowiaci współczesni” Prace Komisji Antropologii i Prehistorji Polsk. Akad. Umiejętności 1927 r. Zesz. 1, str. 108). Poniżej podaje tablicę, opartą na wynikach J. Talki-Hryncewicza, ustosunkowania się elementów konstytucjonalnych i rasowych z uwzględnieniem typów mieszanych²⁾.

¹⁾ „Z zagadnień konstytucjonalizmu”. Zagadnienia Rasy. Tom IV N, 7-8, 1929 r. Str. 334.

²⁾ Cyt. według wymienionej powyżej pracy K. Sobolskiego, str. 150.

Korelacja pomiędzy typami rasowymi a typami konstytucjonalnymi nie jest zupełna. Typy rasowe i typy konstytucjonalne nie pokrywają się w zupełności, jak wynika z tabl. V., w poszczególnych wypadkach zachodzi rozszczepienie konstytucji i rasy, prawdopodobnie wskutek procesów krzyżowania się ras. Na to zjawisko zwrócimy szczególniejszą uwagę.

Tablica VI.

Typy podstawowe	Typy pochodne							
	Laponoid.		Nordyczny		Śródziemnom.		Armenoid.	
Laponoidalny	lapon. α	atl.	subnord. γ	atl.	preśł. β	atl.	dynar. δ	asten
Nordyczny	subnor. γ	atl.	nord. α	ast.	płn.-zch. ι	ast.	alpejski ω	pykn
Śródziemnom.	preśł. β	atl.	płn.-zch. ι	ast.	śródziem. ε	pykn	litor. ρ	pykn
Armenoidalny	dynar. δ	ast.	alpejski ω	pykn	litor. ρ	pykn	armen. ζ	pykn

Mc Dougall¹⁾ formułuje następującą ogólną tezę: „Krzyżowanie się bardzo odmiennych pni, należących do jakichś dwóch z czterech głównych ras ludzkich, daje rasę niższą; natomiast krzyżowanie się pni należących do tej samej głównej rasy, a zwłaszcza krzyżowanie się pni blisko spokrewnionych naogół daje mieszaną podrasę, wyższą od przeciętnej dwóch pni macierzystych, a w każdym razie nie niższą.” Indywidualnie biorąc, krzyżowanie się ras wywołuje pewną dysharmonję konstytucji psychicznej i obniżenie się odporności organizmu: „Co się tyczy konstytucji psychicznej, to chociaż nie możemy bezpośrednio zaobserwować i wymierzyć tych dysharmonij struktury, jednak istnieje słuszna podstawa do mniemania, że dysharmonje takie występują. Dusza mieszańca jest, zdawałoby się, wystawiona na ustawiczne ścieranie się niezgodnych ze sobą tendencyj.”²⁾ Specjalną uwagę należałoby zwrócić na zjawiska rozszczepienia typu konstytucjonalnego i typu rasowego jako możliwą przyczynę powstawania zaburzeń nerwowych.

¹⁾ Mc Dougall. Psychologia grupy. Książnica-Atlas, 1930, str. 393.

²⁾ Ibid. str. 394.

Jeden z pośród badanych przez nas osobników, młodzieniec wybitnie nerwowy, ulegający niekiedy atakom nerwowym, a należący właśnie do tego typu dysharmonijnego (astenik typu przesłowiańskiego), skarżył się na stale towarzyszące mu złe samopoczucie. „Wydaje mi się wciąż, jak gdybym był nie we własnej skórze”, temi słowy określił on swoje samopoczucie.

Teorje psychoanalityczne o powstawaniu nerwic wskutek tworzenia się w podświadomości kompleksów zabarwionych seksualnie (Freud) lub wskutek niemożności wcielenia siebie do życia zbiorowego i przerostu instynktu postawienia się (Adler) tak długo będą wisieć w powietrzu, dopóki nie zostanie wykryte podłoże biologiczne, na tle którego te nerwice powstają. Na zjawisko dysharmonji w strukturze rasowej zwraca również uwagę prof. J. Czekanowski¹⁾. Zestawia on dane badań serologicznych nad gruźlikami dr. Z. Świdra i N. Kona („Badania nad grupami serologicznymi krwi u gruźlików”. Polskie Archiwum Medycyny wewnętrznej. 1927. Tom. V. Zesz. 4. Str. 795) z danymi badań dr. J. Mydlarskiego. Badania obu lekarzy wykazały, że wśród gruźlików w Warszawie grupa krwi A łączy się często z ciemnymi oczami i rudymi włosami, grupa krwi B z jasnymi oczami i włosami o barwie ciemno blond, wreszcie grupa krwi O bądź z jasnymi oczami i rudymi włosami, bądź z ciemnymi oczami i jasnymi włosami. Tymczasem dr. J. Mydlarski w swych badaniach nad żołnierzami wykrył, że grupa krwi A łączy się z typem nordycznym o pigmentacji jasnej, grupa krwi B z typem laponoidalnym o pigmentacji ciemnej, grupa krwi O z typem przesłowiańskim i śródziemnomorskim, również o pigmentacji ciemnej. Innymi słowy zaobserwowane wśród gruźlików typy należą do typów mieszanych pod względem antropologicznym. Mamy zatem przykład dysharmonji struktury rasowej jako przypuszczalną przyczynę osłabienia odporności organizmu na czynniki chorobotwórcze. W ostatnich czasach antropologowie zwracają specjalną uwagę na typy rasowo mieszane, szukając właśnie

¹⁾ Zum Problem der Beziehung zwischen Konstitution und anthropologischem Typus (rękopis).

w tej dziedzinie klucza do rozwiązania niektórych zagadnień genetyki antropologicznej. Mamy też monografie specjalnie poświęcone mieszanym typom konstytucjonalnym. W niniejszej pracy chciałbym specjalną uwagę zwrócić na typy mieszane w znaczeniu rozszczepienia rasy i konstytucji. Poprzednio mówiliśmy o istnieniu dość ścisłego związku pomiędzy konstytucją a rasą, możemy zatem mówić o konstytucji odpowiedniej lub nieodpowiedniej do danej rasy. Zagadnienie rozszczepienia konstytucji i rasy wyłoniło się w trakcie badań charakterologicznych, przeprowadzonych metodą psychodiagnostyczną R o r s c h a c h a. Metoda ta, jak wiadomo, polega na interpretowaniu tworów wyobraźni. Badanemu pokazuje się szereg obrazków o fantastycznych kształtach i barwach z prośbą o powiedzenie, co można sobie wyobrazić, patrząc na te obrazki. Wypowiedzenia osoby badanej są symptomatyczne dla pewnych właściwości usposobienia i charakteru. Przy opracowaniu diagnoz charakterologicznych badanych osób uderzył mnie szczególnie wysoki procent osobników, określanych przez R o r s c h a c h a jako neurotycy, względnie psychotycy. Jak się wydało przy bliższym wejrzeniu, procent ten był dużo większy u osobników o rozszczepionej konstytucji i rasy, niż u osobników, posiadających konstytucję odpowiednią do swej rasy. Mając na względzie, że typ nordyczny jest asteniczny, typ subnordyczny — atletyczny, typ presłowiański pykniczno-atletyczny, otrzymujemy następujące wyniki:

Tablica VII.

Typ rasowy	Konstytucja odpowiednia	Konstytucja odpowiednia		Konstytucja nieodpowiednia	
		Ilość neurotyków	0/0	Ilość neurotyków	0/0
Subnordyczny	22 atlet.	4	18 ⁰ / ₀	12 nieatlet.	7
Presłowiański	17 atl.-pykn.	2	12 ⁰ / ₀	8 asteników	5

Naogół asteniczy dają największy 0/0 neurotyków, lecz dużo większy wśród osobników, którzy należą do typów rasowych, które nie

są asteniczne. Tak np. na 9 asteników typu nordycznego mamy tylko 1 neurotyka, czyli 11⁰%, tymczasem na 15 asteników typu subnordycznego mamy aż 9 neurotyków, czyli 60⁰%. Spróbujmy wytłumaczyć to ciekawe zjawisko. Jak wiadomo, zarówno rasa, jak i konstytucja wywierają wpływ na kształtowanie się psychiki. Lecz wpływy te są całkiem odmiennej natury. K r e t s c h m e r z genialną intuicją powiązał somę z psychiką i skreślił sylwetki psychologiczne swych typów konstytucjonalnych¹). Lecz sam fakt łączenia się budowy astenicznej z nastawieniem schizoidalnym, budowy piknicznej z nastawieniem cykloidalnym wymaga jeszcze interpretacji psychologicznej. Przypuszczać należy, że pomiędzy temi zjawiskami istnieje związek funkcjonalny. Nastawienia te są to swoiste doznania, płynące z całego ustroju i wytwarzające stały, zasadniczy nastrój osobniczy, który E w a l d nazywa poczuciem żywotności (Vitalgefühl, w jednym wypadku samopoczucie ujemne, w drugim dodatnie). Poczucia te mają charakter wybitnie osobniczy, należą do doznań indywidualnych człowieka. Tymczasem cechy psychiczne, zawarte w rasie i przekazane dziedzicznie, mają charakter nadindywidualny. Jest rzeczą bardzo prawdopodobną, że w wypadkach rozszczepienia konstytucji i rasy powstają konflikty pomiędzy doznaniem indywidualnym, płynącym z konstytucji, a genami, zawartymi w rasie, przekazanymi dziedzicznie od przodków.

Istnienie typów mieszanych konstytucjonalnych i mieszanych rasowych oraz typów rasowych, posiadających nieodpowiednią do swej rasy konstytucję, niezmiernie utrudnia analizę charakterologiczną.

Zastanówmy się teraz, które elementy wywierają większy wpływ na kształtowanie się psychiki, elementy konstytucjonalne czy elementy rasowe. Typ subnordyczny np. łączy się z konstytucją atletyczną. Tymczasem pod względem psychicz-

¹) Astenik jest przeważnie zamknięty w sobie, mało towarzyski, opanowany, rozważny, uczuciowo zimny lub przewrażliwiony.

Pyknik jest przeważnie „syntonikiem” — współdziałającym z otoczeniem, o usposobieniu zmiennym, wesołym, pogodnym lub depresyjnym.

Atletyk pod względem usposobienia zbliża się do astenika.

nym ten typ posiada zupełnie odmienne oblicze. Prof. J a x a B y k o w s k i określa ten typ jako bujny, pewny siebie, pełny werwy i fantazji, towarzyski, zmienny i t. d. Do tego samego wniosku doprowadzają również i moje badania.

Typ nordyczny, należący do rasy pierwotnej, czystej, astenicznej pod względem budowy ciała, wykazuje u prof. J a x y B y k o w s k i e g o i u mnie pierwiastki charakteru, będące w zgodzie zarówno z typem rasowym, jak i typem konstytucjonalnym. Całkiem inaczej typ mieszany dynarski, powstały z rasy laponoidalnej i armenoidalnej. Budowie astenicznej

Tablica VIII.

	Subnord. atletycy										Subnord. nieatletycy									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	+	-	+	+	-	+	-	-	+	+	+	+	-	+	-	+	+	+	+	+
2	-	+	-	+	-	-	-	+	-	-	+	-	+	-	-	+	-	-	-	-
3	+	-	+	+	+	-	+	+	+	+	-	+	-	+	-	+	+	+	+	+
4	+	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+	+	-	+	-	+	+	+	+	+
5	-	-	+	+	+	+	+	-	+	-	+	+	-	-	-	+	+	+	-	-
6	+	-	-	-	+	+	-	+	-	-	+	+	+	-	+	+	-	+	-	-
7	-	-	+	+	+	-	+	-	+	-	-	+	-	+	-	+	+	+	-	+
8	-	+	+	+	-	+	-	+	-	-	+	+	+	-	-	+	-	+	-	-
9	+	-	+	+	+	-	+	-	+	+	+	-	+	+	-	-	-	-	+	+
10	+	-	+	+	+	-	-	-	+	+	+	-	+	+	-	-	+	-	+	+

w danym wypadku nie odpowiadają pierwiastki psychiczne schizotypiczne, lecz przeciwnie pierwiastki cyklotymiczne, związane z rasą a r m e n o i d a l n ą (pykniczną). Wydaje się, że i tu przeważają elementy rasowe nad elementami konstytucjonalnymi. Byłby to ciekawy przykład działania *latentnych* (ukrytych) pierwiastków pyknicznych, zawartych w rasie, lecz nie manifestujących się w budowie cielesnej.

Spróbujmy teraz rozwiązać zagadnienie wpływu konstytucji i rasy na psychikę, posługując się inną metodą. Jeżeli mamy

naprzykład wśród typu subnordycznego obok przeważającej ilości atletyków pewną ilość nieatletyków, możemy, stosując metodę podobieństwa, wykryć, czy ci nieatletycy subnordyczni są bardziej podobni pod względem cech psychicznych do osobników o podobnej konstytucji, czy do osobników o podobnej rasie, czyli innemi słowy, czy są bardziej podobni do subnordycznych atletyków, czy do atletyków niesubnordycznych. A zatem porównajmy 10 nieatletyków subnordycznych z 10 atletykami subnordycznymi oraz z 10 atletykami niesubnordycznymi ze względu na ich podobieństwo co do 7 cech

Atletycy

Atletycy niesubnord.										Osobn.	Ilość wypadków podobieństwa			Przewaga elementów	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10		Atl. subn.	Nieatl. subn.	Atl. niesubn.	ras.	konst.
-	+	-	-	-	-	-	+	-	+	1	6	8	3	+	0
-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	2	3	3	1	+	0
-	+	-	-	-	+	-	+	+	+	3	8	7	5	+	0
-	+	-	-	-	+	-	+	+	+	4	9	8	5	+	0
+	+	+	+	-	+	-	-	+	-	5	6	5	6	0	+
-	+	+	+	-	-	-	-	+	+	6	4	6	5	+	0
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	7	5	6	0	+	0
-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	8	5	5	1	+	0
-	-	+	+	+	+	-	-	-	-	9	7	5	4	+	0
+	+	+	+	-	+	-	+	-	-	10	5	6	6	0	0

psychicznych (inteligencji teoretycznej, inteligencji technicznej i inteligencji praktycznej, ogólnej sprawności, przerzutności uwagi, wyobraźni przestrzennej i sprawności ręki¹⁾).

¹⁾ Oceny zaczerpnięte z badań psychotechnicznych (patrz tablice XII i XIII). Sprawność ogólna oznacza średnią arytm. z szeregu ocen, dotyczących sprawności zmysłów, dyspozycji ogólnych i uzdolnień zawodowych. Za dodatnią korelację (+) uważamy śr. arytm. wszystkich różnic ocen w skali pięciostopniowej, nie przekraczająca 0,75 stopnia.

Jeżeli chodzi o atletyków, widzimy, że w 8 wypadkach na 10 wpływ czynników rasowych przeważa wpływ czynników konstytucjonalnych, w jednym wypadku wpływy się równo-

Tablica IX.

	Pyknicy presłow.								Niepyknicy presłow.							
	1	2	3	4	5	6	7	8	1	2	3	4	5	6	7	8
1	+	+	+	-	+	+	+	-	-	+	+	-	+	-	+	-
2	+	+	+	-	+	-	+	+	-	+	+	+	+	+	+	+
3	+	+	+	-	-	-	-	+	+	+	-	-	+	-	-	-
4	-	-	-	+	-	-	-	-	-	+	-	+	+	-	-	-
5	+	+	-	-	+	-	-	-	-	-	-	+	-	-	+	-
6	+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-
7	+	+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	+	-	-	+	-
8	-	+	+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	+	-	+	-

Tablica X.

	Nordyczni							Dynarscy							Subnord.							
	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	3	6	7	
1	+	+	+	-	+	+	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2	+	+	-	+	+	+	+	+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	+	-	-
3	+	-	+	-	-	+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	+	+	-	+	+	-
4	-	+	-	+	-	+	+	-	+	-	-	-	-	-	+	-	-	-	+	-	-	-
5	+	+	-	-	+	+	+	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-
6	+	+	-	+	+	+	+	-	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	+	-	-	-
7	+	+	+	+	+	+	+	-	-	-	-	-	+	-	+	-	+	-	-	-	-	-

W razie przekroczenia 0.75 stopnia uważamy, że korelacji brak (-). Ten sposób obliczenia korelacji na podstawie średn. przesunięcia stopni (mittl. Notenverschiebung) został wprowadzony przez prof. R u p p a.

ważą i w 1 wypadku wpływ czynników konstytucjonalnych jest nieco większy.

To samo zjawisko występuje również i wśród pykników.

Pyknicy.

Pyknicy niepresłowiańscy								Osob.	Ilość wypadków podobieństwa			Przewaga elementów	
subn.		alp.			śródziem.				Pykn. presł.	Niepykn. presł.	Pykn. niepresł.	rasow.	konst.
1	2	3	4	5	6	7	8						
								1	6	4	0	+	0
+					+			2	6	7	2	+	0
								3	4	3	1	+	0
					+			4	1	3	0	+	0
+	+				+			5	3	2	3	0	+
+	+			+				6	2	1	3	0	+
								7	3	2	0	+	0
								8	3	2	0	+	0

Astenicy

Presłow.							Alpejscy				Ilość wypadków podobieństwa							
1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	nord.	dyn.	subn. presł.	alp.	nienord.			
-	-	-	+	-	-	-	-	-	+	-	6	85%	3	0	1	1	5	20%
-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	+	6	85%	3	1	1	1	6	24%
+	+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	3	42%	2	4	3	0	9	36%
+	-	-	-	-	-	+	+	-	-	+	4	57%	1	2	2	2	7	28%
+	-	-	+	-	-	+	+	+	-	-	5	71%	2	1	3	1	7	28%
+	-	-	-	-	-	+	+	+	-	+	6	85%	3	1	2	2	8	32%
-	-	-	+	-	+	-	-	-	+	-	7	100%	0	2	2	1	5	20%
% wypadków podobieństwa wśród grup nord.											75%	wśród grup nienord.						27%

Granice wahań oblicza R_{up} zapomocą rachunku prawdopodobieństwa. Różnica stopni 0 do 0,5 oznacza dobrą korelację, 1. mierną korelację, powyżej 1 brak korelacji, 1,6 odwrotną korelację.

W 8 wypadkach na 10 podobieństwo pod względem cech psychicznych jest większe u osobników o odmiennej konstytucji, lecz rasowo podobnych, niż u osobników o podobnej konstytucji, lecz rasowo odmiennych.

Ze względu na jednolitość grup rasowych nordycznej i dynarskiej, obliczamy nieco w inny sposób stopień podobieństwa tych grup. Mając osobników rozsianych wśród kilku grup rasowych, sprawdzamy, czy astenicy nordyczni są pod względem cech psychicznych bardziej podobni do siebie samych, czy do asteników innych grup.

Przeciętnie wśród asteników nordycznych mamy 75⁰/₀ wypadków podobieństwa w obrębie danej grupy, wśród asteników, należących do różnych grup rasowych, przeciętnie tylko 27⁰/₀ osobników wykazuje podobieństwo do osobników z grupy nordycznej.

Na podstawie powyższych obliczeń wydaje się prawdopodobnym, że w wypadkach rozszczepienia konstytucji i rasy czynniki rasowe odgrywają rolę decydującą.

V. Typy psychiczne

Pojęcie typów psychicznych należy w psychologii do stosunkowo mało opracowanych. Mamy dość znaczną ilość klasyfikacji typologicznych, lecz każda oparta jest na innym kryterjum. Nie wiemy też, jaka jest współzależność pomiędzy różnymi cechami, wchodzącymi w zakres poszczególnych typów, jakie zespoły cech tworzą podstawę do powstawania odrębnych, wyraźnie zarysowujących się typów psychicznych. Pod tym względem antropologia znacznie wyprzedziła psychologię, posiada bowiem hierarchję ważności cech morfologicznych, zatem antropologia wyodrębniła pewne jednostki biologiczne i opracowała metodę wykrywania tych jednostek. Inna rzecz, że analogiczne zadanie na terenie psychologii nasuwa trudności, których antropologia nie zna. Podczas gdy ta ostatnia operuje cechami wymierzalnymi, stosując przytem pomiary fizyczne, psychologia tylko w wąskim zakresie intelektu i zmysłów

stosuje pomiary i to pomiary nie bezpośrednie, lecz pośrednie. Dziedzina uczuć, temperamentu, charakteru i woli wymaga stosowania odrębnych metod badania, co niezmiernie utrudnia klasyfikację.

W niniejszej pracy podjęta została próba wykrycia różnic psychicznych, istniejących pomiędzy poszczególnymi typami rasowymi. Problem jest następujący: czy istnieją różnice psychiczne pomiędzy typami rasowymi i na czym te różnice polegają.

Z konieczności wypadało doszukiwać się tych różnic przede wszystkim w dziedzinie intelektu i w dziedzinie charakteru i usposobienia. Dziedzinę zmysłów uwzględniliśmy tylko częściowo, sądząc, że różnice psychiczne dadzą się ująć raczej w dziedzinie wyższych dyspozycji, niż w dziedzinie dyspozycji elementarnych.

a) Właściwości intelektu, zmysłów i psychomotoryki

Wybór cech, które mają służyć za podstawę klasyfikacji jest rzeczą szczególnie trudną. Z pośród wielu cech obraliśmy dla celów klasyfikacji następujące dziewięć: „ogólna sprawność”, kierunkowość inteligencji: inteligencja ogólna (teoretyczna), techniczna i praktyczna, tempo psychomotoryczne, przerzutność uwagi, sprawność ręki, wyobraźnia przestrzenna i staranność wykonywania pracy¹⁾. Trudno było zgóry przewidzieć, czy właśnie

¹⁾ „Ogólna sprawność” obejmuje średnią ocenę całego szeregu dyspozycji, a więc: miara w oku, wrażliwość na jasność barw, spostrzegawczość wzrokowa, wrażliwość dotyku i mięśniowa, sprawność ruchowa i t. d. Inteligencja ogólna obejmuje średnią ocenę szeregu testów: myślenie syntetyczne, myślenie analityczne, kombinacyjność, koncentracja uwagi i inne. Inteligencja techniczna była badana zapomocą przekładni, inteligencja praktyczna — zapomocą „deseczek Bögego”, wyobraźnia przestrzenna — zapomocą bryły Löwego, sprawność ręki — zapomocą „perełek”, przerzutność uwagi — zapomocą tablicy Poppelreutera. Tempo psychomotoryczne było oceniane na podstawie obserwacji ogólnego zachowania się (szybki, przeciętnie szybki, powolny). Przy obliczaniu śr. ar. oceny słowne były zamienione na stopnie (4, 3, 2). Reszta ocen w skali pięciostopniowej z + i — oparta jest na procentylach.

te cechy będą selektywne, czy wykażą różne stopnie nasilenia u różnych typów rasowych. W tym celu zostały obliczone dla każdego typu i dla każdej cechy osobno średnie arytmetyczne wszystkich ocen. Największe liczby dla danej cechy są zawarte w ramkę.

Tablica XI

	Sprawność og.	Przerzutn. uwagi	Inteligencja			Wyobraźnia przestrz.	Sprawność ręki	Tempo ps.-mot.
			og.	techn.	prakt.			
Subnordyczny .	3,21	3,15	3,31	2,99	3,29	3,14	2,73	3,12
Nordyczny . . .	3,18	2,93	2,89	3,22	3,43	3,57	3,27	2,70
Presłowiński .	2,92	2,75	3,1	3,05	3,30	3,34	2,77	2,70
Alpejski	2,95	2,78	2,81	3,1	3,43	3,33	3,22	2,88
Dynarski	2,85	2,65	2,5	3,2	3,33	2,75	2,3	3,13
Śródziemnom. .	(2,4)	(3,4)	(2,88)	(2)	(2,5)	(3,25)	(3,1)	(3,6)

Ocena zespołów zapomocą średnich arytmetycznych jest oczywiście niezbyt ścisła, zwłaszcza zespołów liczebnie nielicznych. Z tego też względu średnie arytmetyczne typów alpejskiego, dynarskiego i śródziemnomorskiego, zwłaszcza tego ostatniego, mogą wzbudzać zastrzeżenia. Należałoby sprawdzić w większych zespołach, czy istotnie te typy pod względem intelektualnym ustępują trzem pozostałym typom (subnordycznemu, nordycznemu i presłowińskiemu), czy też osiągnięte przez nich gorsze wyniki należy przypisywać przypadkowi. Pomijając na razie te zastrzeżenia, należy stwierdzić, że tabliczka XI wykazuje pewną prawidłowość. Najlepsze wyniki

osiągają obydwaj typy nordyczne. Jednocześnie rzuca się w oczy przeciwstawność tych obu typów. Typ subnordyczny góruje nad typem nordycznym pod względem inteligencji ogólnej, przeczutności uwagi, tempa psycho-motorycznego i ogólnej sprawności. Pod tym względem typ nordyczny, wbrew przyjętym poglądom, jest dość mierny. Nie powinno nas to zbyt dziwić, fakt ten znajduje swe potwierdzenie również w pracach innych autorów. K. Sobolski w cytowanej pracy pisze na str. 190: „Niespodzianką stanowi, że czysty element nordyczny nie wyróżnia się wybitniejszymi zdolnościami...” Według naszych wyników typ nordyczny góruje nad innymi typami pod względem inteligencji technicznej, inteligencji praktycznej i wyobraźni przestrzennej. Świadczą o tem dobitnie wyniki badań psychotechnicznych. Jest rzeczą znamionną, że badania charakterologiczne metodą Rorschacha wykazują również u typu nordycznego rozwój tych dyspozycji umysłu i charakteru, które łączą się z techniczno-praktycznym kierunkiem uzdolnień, a więc dużą koncentrację uwagi, dokładność, systematyczność, opanowanie, nastawienie praktyczne¹⁾.

b) Właściwości charakteru i usposobienia

Do badania właściwości charakteru i usposobienia posługiwałem się metodą Rorschacha²⁾, po uprzednim poklasyfikowa-

¹⁾ O różnicach w uzdolnieniach młodzieży polskiej pisałem w pracy: „Studjum porównawcze nad uzdolnieniami młodzieży polskiej i innych narodowości”. Psychotechnika 1927. Nr. 4.

²⁾ H. Rorschach. Psychodiagnostik. Bern 1921. Verlag Bircher. Jak zaznaczyłem wyżej, praca o samej metodzie Rorschacha jest w przygotowaniu. Nie przesądzając zgóry kwestji, czy metoda ta jest dobra czy zła, sądzę, że najlepszym sprawdzianem jej wartości są wyniki, otrzymane tą metodą. W tym celu ogłaszam częściowe wyniki, otrzymane na niezbyt licznych materiale, by sprawdzić, czy dochodzę do wniosków zgodnych, czy sprzecznych z wnioskami innych autorów, pracujących odmiennymi metodami nad tem samym zagadnieniem.

niu materiału ludzkiego na typy antropologiczne. W psychodiagnostyce Rorschacha kojarzenia, wywołane przez obrazki szare i barwne, są oceniane nietyle ze względu na samą treść,

T a b l i c a

	Żywość usposob.	Zmienność uczuciowa	Lekko- myślność	Towa- rzyskość	Impul- sywność
Subnordyczny	35 ⁰ /o	36 ⁰ /o	27 ⁰ /o	36 ⁰ /o	11 ⁰ /o
Nordyczny . .	15 ⁰ /o	16 ⁰ /o	8 ⁰ /o	8 ⁰ /o	0 ⁰ /o
Presłowiański	27 ⁰ /o	42 ⁰ /o	12 ⁰ /o	31 ⁰ /o	11 ⁰ /o
Dynarski . . .	66 ⁰ /o	30 ⁰ /o	12 ⁰ /o	20 ⁰ /o	?
Alpejski . . .	45 ⁰ /o	27 ⁰ /o	22 ⁰ /o	22 ⁰ /o	?

jak ze względu na pewne formalne momenty, a mianowicie: jak człowiek patrzy, na co zwraca uwagę, jaki jest jego stosunek do kształtu i barwy, czy wyobrażenia jego są kinestetyczne i t. d. W ten sposób określa się stopień i kierunkowość inteligencji, przeważające usposobienie, stosunek do świata i do ludzi, i do siebie samego, stałość afektów, wrażliwość uczuciową, neurotyzm itp.

Tablica XII i XIII podaje ogólne zestawienie najważniejszych dyspozycji¹⁾.

¹⁾ Celem umożliwienia orientacji podaję w tablicach XII i XIII dane, na podstawie których charakterystyki są sporządzone. Wykaz ten obejmuje 16 symbolów, których z braku miejsca nie mogę wyszczególnić. Znający metodę Rorschacha z łatwością się w tych symbolach zorientują. Pozostałych odsyłam do samego Rorschacha oraz do pracy Schneidera „Die Bedeutung des Rorschachschen Formdeuteversuches zur Ermittlung intellektuell gehemmter Schüler”. Z. für ang. Ps. 1929. Bd 32.

Wyniki badania 105 osobników Rorschachem są ujęte przejrzysto w tabl. XIV, przyczem dla wyrazistości największe i najmniejsze liczby są ujęte w ramkę.

XIV.

Wrażliwość uczuciowa	Opozycyjność	Fantazja	Opanowanie motoryczne	Depresyjność psychiczna	Introwersja	Koartacja
20%	44%	15%	18%	15%	15%	15%
8%	23%	8%	46%	48%	30%	55%
15%	44%	15%	23%	40%	23%	50%
11%	70%	11%	11%	33%	0%	33%
?	?	33%	18%	45%	11%	33%

Charakterystyki poszczególnych typów uwydatniają się w sposób niezmiernie jaskrawy przez samo podkreślenie tych cech, które występują w największym i najmniejszym nasileniu. A zatem: typ sarmacki (subnordyczny) w porównaniu z innymi typami jest najbardziej lekkomyślny, impulsywny, wrażliwy, towarzyski, najmniej depresyjny i koartatywny¹⁾ (czyli

Heft 1—3, oraz p. M. Loosli-Usteri. „Le test de Rorschach”. Archives de Psychologie. Nr. 85. T. XXII, str. 51. W przedmowie do tej pracy Claparède pisze o tej metodzie: „Le test des tâches, tel qu'il a été élaboré par Rorschach — si surprenant que cela puisse paraître au premier abord, — est sans doute un réactif des plus délicats pour le diagnostic des diverses nuances du caractère et de l'orientation générale de l'esprit.”:

¹⁾ Rorschach rozróżnia jako „typy przeżywania” (Erlebnistypen): koartatywny i dylatywny. Pierwszy ma niejako ograniczone pole świadomości drugi, przeciwnie ma rozległy „diapazon przeżywania”.

jest najbardziej pogodny i duchowo rozgarnięty). Jego przeciwieństwem (pod każdym względem jest t y p n o r d y c z n y: *najbardziej ruchowo opanowany, depresyjny, zamknięty w sobie (introwersyjny), o zwężonej świadomości (koartatywny), stały w uczuciach, rozważny, uczuciowo opanowany i zimny, nie-towarzyski, konserwatywny, melancholijny, wykazujący mało fantazji*). Te wszystkie cechy uwydatniły się przy badaniach metodą Rorschacha osobników, należących do typu subnordycznego i nordycznego.

Trudno o większy kontrast. Na kontrastowość tych dwóch typów zwrócił również uwagę prof. J. B y k o w s k i¹⁾. „Przy badaniu współzawodnictwa przekonałem się o całkiem odmiennym reagowaniu na ten bodziec poszczególnych typów rasowych. Wyraźny kontrast stanowią rasy północna i sarmacka (subnordyjska); moim zdaniem jest to wynikiem odrębnego podłoża uczuciowego, znajdowania zadowolenia i przyjemności w hazardzie i ryzyka bujnych „sarmatów”, a niechęci do podobnych sytuacji zimnych, wyrachowanych północnych długogłowców... Podobnie pod względem zdolności intelektualnych moje badania nad młodzieżą szkolną wykazują szereg wyraźnych różnic. Typ sarmacki wybija się bujnością wyobraźni i bystrością spostrzegania, północny celuje ścisłością rozumowania i skupieniem uwagi, presłowiński, najliczniej spotykany wśród proletariatu, naogół stoi niżej intelektualnie”²⁾. „Najmniej podatny na dodatni wpływ współzawodnictwa jest typ północno-europejski... jego przedstawiciele są najbardziej obowiązkowi, co możnaby poprzeć nawet dorywczo zrobionymi obserwacjami. Natomiast typ γ subnordyczny, bujny, pewien siebie, pełen werwy i fantazji, lubiący się pokazać, wykazuje dużą rozmaitość i niezwartość, osiągając bądź wartości maksymalne, bądź wręcz przeciwne”³⁾.

W podobny sposób charakteryzuje E. W i e r s m a³⁾ na podstawie swych badań typ nordyczny, rozpowszechniony na północy Holandji: „Die nordische Rasse kennzeichnet sich ausser durch den besonderen Bau durch eine stärkere Sekundärfunktion (retencja psychiczna, czyli działanie nie pod wpływem aktualnych treści świadomości, lecz pod wpływem minionych przeżyć. Przyp. mój.), wodurch die Personen eine

¹⁾ Badania eksperymentalne nad znaczeniem współzawodnictwa. Warszawa 1923, Wyd. Kom. Pedagog. M. W. R. i O. P.

²⁾ Dr. J a x a B y k o w s k i. Właściwości antropologiczne a psychotechnika. Psychotechnika Nr. 5, 1928, str. 9.

³⁾ E. D. W i e r s m a. Körperbau verschiedener Rassen und Konstitutionen. Zeitschr. f. angew. Psychol. Heft 1—3 Band 33, 1928, str. 154.

gewisse Stetigkeit im Denken und Fühlen, bisweilen eine grössere Reserviertheit und Steifheit im Umgang zeigen, eine stärkere Neigung sich abzusondern, sowie eine geringere Fähigkeit sich in grösseren Gesellschaften zu bewegen, und eine weniger geräuschvolle Lebhaftigkeit".

Typ presłowiański *wyróżnia się zmiennością uczuć, impulsywnością „zwązłą świadomością” (koartacją) i, podobnie jak typ subnordyczny, dużą opozycyjnością.* O miernej wartości intelektualnej tego typu była już mowa. K. Sobolski, może zbyt ostro, mówi o tępcie umysłowej tego typu (str.190). Typ dynarski, *ruchowo najmniej opanowany, najmniej introwersyjny, odznacza się wybitnie żywym usposobieniem a przede wszystkim swoją opozycyjnością.* Gdy przypomnimy sobie, że do tego typu należą przede wszystkim nasi górale, znani ze swego krewkiego temperamentu, bójek i tradycyj zbójnickich oraz rusini, mający tradycje hajdamackie, owa opozycyjność wyda się nam zupełnie zrozumiałą. Dr. Demianowski zwrócił uwagę na to, że wśród zbrodniarzy przeważna ilość morderców rekrutuje się z rasy presłowiańskiej, a podpalaczy z rasy dynarskiej. Wychodźstwo nasze do Francji, Ameryki i innych krajów należy przeważnie do przedstawicieli właśnie tych typów. Wiadomo też, że opinja zagranicy o tym wychodźtwie wypadła fatalnie. W świadomości Francuza wyraz „bandit” skojarzył się mocno z przymiotnikiem „polonais”. Prawdopodobnie krzywdząca ta opinja nie jest całkowicie słuszna i zasłużona, daliśmy bowiem Francji obok mętów społecznych, pracowitego rolnika i sprawnego robotnika, lecz opinja ta ciągle podsycana jest przez ekscesy, których dopuszczają się jednostki. Wiadomo też, że Ford podkreśla walory robotnika polskiego, którego ceni niezwykle wysoko. Lecz z drugiej strony możemy przytoczyć przykłady ujemnej o nas opinji amerykańków. Tak naprz. L. Thurstone¹⁾ podaje ciekawe wyniki swych badań nad uczuciem sympatji i antypatji studentów amerykańskich do studentów innych narodowości.

¹⁾ L. J. Thurstone. An experimental study of nationality preferences. Journal of gen. Ps. 1(3/4), str. 404—425, 1928.

239 studentów Uniw. w Chicago mieli uszeregować 21 narodowości według żywionych do nich sympatyj i antypatyj (metoda wyłączenia z pośród dwóch). W ułożonym przez Thurstona szeregu Polacy umieszczeni są na szarym końcu, tuż za żydami i Rosjanami obok Greków i Ormian.

Amerykianie	0	Amer. Poł.	—3,6	Ormianie	—4,7
Anglicy	—1,3	Włosi	—3,7	Japończycy	—4,9
Szkoci	—2,1	Hiszpanie	—3,8	Meksykanie	—5,1
Irlandczycy	—2,2	Żydzi	—3,9	Chińczycy	—5,3
Francuzi	—2,5	Rosjanie	—4,1	Hindusi	—5,4
Niemcy	—2,6	Polacy	—4,4	Turcy	—5,8
Szwedzi	—2,9	Grecy	—4,6	Murzyni	—5,9

Dalekie miejsce Polaków nie świadczy wprawdzie o ich mniejszej wartości, świadczy raczej o tem, że Polacy w mniejszym stopniu niż inne narodowości upodobniają się do Amerykanów, lecz faktem jest, że i w tem środowisku Polacy zbytnią sympatją się nie cieszą.

Wartoby zastanowić się jeszcze nad tą wrodzoną opozycyjnością, którą mają we krwi wszystkie typy, z wyjątkiem typu nordycznego. Badania serologiczne wykazały istnienie związku pomiędzy przynależnością do pewnych grup serologicznych a usposobieniem opozycyjnem. Japończyk Fakeji Furukawa¹⁾ określa grupy krwi O i B jako pozytywne i postępowe, lecz uważa, że przewaga tych typów utrudnia życie państwowe:

„Wenn die Angehörigen dieser Blutgruppe in einem Volke überwiegen, so ist auch der Charakter dieses Volkes ein positiver und fortschrittlicher (str. 292). Die O Blutgruppenbesitzer zeigen aber zugleich mit dem positiv fortschrittlichen Grundcharakter als Eigentümlichkeit eine selbstische Veranlagung und eine von aussen nicht leicht zu erschütternde Festigkeit... Ist aber ein Volk mit einer Mehrheit solcher Charaktere überhaupt zur Eintracht und Einigkeit fähig? Diese Frage muss leider verneint werden. Auch vom moralischen Standpunkt aus gesehen, ist es sehr leicht möglich, dass sich dies selbstische

¹⁾ Die Erforschung der Temperamente mittels der serologischen Blutgruppenuntersuchungen. Z. f. ang. Psych. Bd. 31. 1929, str. 292 i dalej.

Individuum in einen Egoisten verwandeln kann. Ein Volk das eine Mehrheit von O Blutgruppenbesitzer hat, hat demnach eine Minderheit solcher Individuen, welche sich überzeugen lassen und eine Mehrheit solcher, welche arm an Gehorsamkeit sind..."

Uwagi Fakeja Furukawa dają dużo do myślenia, gdy się rozważy, że według badań dr. J. Mydlarskiego¹⁾ typ presłowiański posiada właśnie krew O, typ laponoidalny – krew B²⁾.

Lecz wróćmy do naszych typów. Typ alpejski *wyróżnia się fantazją i żywością usposobienia*. Prof. L. Jaxa Bykowski zwraca uwagę na jego ambicję: „przedstawiciele typu alpejskiego w dają największe efekty pracy, ulegając nader silnie bodźcowi współzawodnictwa, ambitni, pragnący stanąć na czele i zwłaszcza ilościowo faktycznie często przodują. Wykazują też największe przyrosty, choć nie zawsze wartościowe pod względem jakościowym. Wiązałoby się to z pewną dozą lenistwa i chęcią imponowania z drugiej strony” (cytuję według K. Sobolskiego, str. 156).

Tablica XV.

	Sarmacki		Presłowiański		Nordyczny		Dynarski		Alpejski		Śródziemn.		
Tempo	szybk	44 ⁰ / ₀	szybk	41 ⁰ / ₀	szybk	37 ⁰ / ₀	szybk	16 ⁰ / ₀	szybk	50 ⁰ / ₀	szybk	60 ⁰ / ₀	
	średn	38 ⁰ / ₀	średn	21 ⁰ / ₀	średn	12 ⁰ / ₀	średn	33 ⁰ / ₀	średn	25 ⁰ / ₀		wolne	40 ⁰ / ₀
	wolne	18 ⁰ / ₀	wolne	38 ⁰ / ₀	wolne	51 ⁰ / ₀	wolne	51 ⁰ / ₀	wolne	25 ⁰ / ₀			
Jakość	dobra	15 ⁰ / ₀	dobra	17 ⁰ / ₀	dobra	38 ⁰ / ₀	dobra	33 ⁰ / ₀	dobra	25 ⁰ / ₀	dobra	40 ⁰ / ₀	
	średn	27 ⁰ / ₀	średn	21 ⁰ / ₀	średn	12 ⁰ / ₀	średn	16 ⁰ / ₀	średn	25 ⁰ / ₀		zła	60 ⁰ / ₀
	zła	58 ⁰ / ₀	zła	62 ⁰ / ₀	zła	50 ⁰ / ₀	zła	51 ⁰ / ₀	zła	50 ⁰ / ₀			

Pozostają nam jeszcze do omówienia pewne właściwości charakteru, które występują w pracy. W badaniach naszych uwzględnialiśmy ten czynnik, stosując test „Blaszki Blumen-

¹⁾ Z zagadnień konstytucjonalizmu, str. 341. Zagadnienia Rasy. Nr. 7—8, 1929.

²⁾ Typ nordyczny posiada według dr. Mydlarskiego krew grupy A, którą Furukawa określa jako konserwatywną.

felda". Czynność polegała na posegregowaniu 200 blaszek różnego kształtu i wrzucaniu ich do szczelin, zrobionych w pokrywie pudełka, na której umieszczone były wzory tych blaszek. Wynik pracy oceniano się raz ze względu na czas wykonania próby, raz ze względu na dokładność pracy (według ilości popełnionych błędów), co umożliwiło wyodrębnienie pewnych typów pracy¹⁾.

Typ sarmacki *pracuje szybko i źle pod względem jakości, czyli należy raczej do typu pracowników niedbanych. Typ presłowiński również pracuje źle, a nawet gorzej od sarmackiego, nie posiada bowiem w tym stopniu, co on, zalety szybkości. Najlepszy z pośród wszystkich jest typ nordycki, posiada też największy procent pracujących dobrze i obok szybkich, t. j. sprawnych, mamy tu sporo starannych, czyli pracujących powoli a dobrze.* Wydaje się, że na tem polegają ogromne walory społeczne i kulturalne typu nordyckiego. Stąd płynie też dobrobyt materialny zachodniej dzielnicy Polski, która pod tym względem o całe stulecie wyprzedziła inne dzielnice. Typ dynarski *pracuje powoli, lecz lepiej, niż typy sarmacki i presłowiński. Typ alpejski pracuje szybko a źle, jeszcze gorzej pracuje typ śródziemnomorski. Widzimy zatem, że prócz typu nordyckiego wszystkie pozostałe typy należą do pracowników szybkich a niedokładnych.*

Tak wyglądają fakty w świetle badań eksperymentalnych. Badania różnych autorów, naukowe, obiektywne i dalekie od jakichkolwiek uprzedzeń, wykazują u każdego typu istnienie zarówno cech dodatnich jak i ujemnych. Porównajmy teraz, co sądzą Polacy o samych sobie, czy obserwacja potoczna wykrywa te same cechy, czy też całkiem odmienne. Zaledwie 12 lat współzycia w Państwie samoistnem nie zdołały jeszcze zatrzeć różnic psychicznych, uwydatniających się w poszczególnych dzielnicach Rzeczypospolitej. Niewątpliwie przez 100 lat rozwoju w obcej państwowości przesączyło się sporo pierwiast-

¹⁾ St. M. Studencki. „Jakość pracy i czas jej wykonania”. Przegląd Organizacji. Nr. 4—5, 1926.

ków duchowo obcych, a w samym społeczeństwie wytworzyły się szkodliwe nałogi. A jednak zwalanie wszystkiego na wpływy zewnętrzne byłoby niesłusznem. Powstaje pytanie, dlaczego mielibyśmy przejąć od zaborców właśnie ich najgorsze a nie lepsze pierwiastki duchowe. Tymczasem Małopolanie zarzucają Polakom z b. Kongresówki wschodnie obyczaje, lekkomyślność¹⁾, i rozrzutność, Pomorzanom zaś i Wielkopolanom wytykają brutalność i sobkostwo. Kongresowiaci znowu uważają Małopolan za zarozumiałych sobków, Pomorzan i Wielkopolan za ciasnych egoistów. Ze swej strony Pomorzanie i Wielkopolanie wytykają Kongresowiakom blagę i zbytnią swobodę obyczajów, Małopolanom tupet i lenistwo i t. d. Dziwnym zbiegiem okoliczności w każdym wypadku opinie dwóch stron o stronie trzeciej w zupełności się zgadzają. Mielibyśmy ciekawy przykład bystrości obserwacji, połączonej z brakiem samokrytyki. Najmniej poszwankowaną opinią cieszą się jeszcze Kresowiaci, którym się zarzuca zazwyczaj brak kultury. Wydaje się też, że typ subnordyczny najlepiej realizuje te pierwiastki, które Zachód uważa za specyficzne dla „l'âme slave”, a więc uczuciowość, fantazję, idealizm. Napróżno będziemy też szukali tych pierwiastków charakteru u Czechów, należących do typu alpejskiego, podczas gdy cechy, uważane za specyficznie słowiańskie, występują najjaskrawiej właśnie u Polaków typu sarmackiego. Weźmy na przykład dwie postacie słowiańskie które należą do całej ludzkości, C h o p i n a i T o ł s t o j a, którzy wnieśli do skarbnicy ogólnoludzkiej kultury najwyższy wyraz cierpienia, szlachetności i delikatności uczuć (Chopin) i idealizm połączony z anarchizmem i mistycyzmem (Tołstoj). O ich przynależności do tego lub innego typu antropologicznego trudno sądzić, lecz w każdym razie w twórczości ich znajdujemy pierwiastki, zrodzone z ducha sarmackiego.

Nie od rzeczy będzie przytoczyć w tem miejscu kilka opinij o charakterze polskim, poczynszy od czasów przedhistorycznych, aż do doby

---

¹⁾ Porównaj u Rzewuskiego: „Zwłaszcza koroniarze, co to z kopyta cudu dokazują, ale aby przeciwność, cierpliwość tracą a stygną”.

obecnej¹⁾. W Dużej Encyklopedji Polskiej Akad. Umiejętności znajdujemy w T. IV. dz. V. następującą charakterystykę Słowian: „Już w czasach przedhistorycznych widoczny jest u Słowian pewien brak energii, jakaś bierność, niezdolność do rozszerzania swych posiadłości. Łagodność nazewnątrz, kłótniowość nawewnątrz. Ustrój demokratyczny, anarchiczny. Brak silniejszych charakterów, któreby całość opanowały. Strata czasu na małe kłótnie, nie na wielkie przedsięwzięcia”. Pierwszą charakterystykę Polaków daje D ł u g o s z: „Szlachta polska sławy chciała, do łupieży skłonna, niebezpieczeństwem śmierci gardząca, w obietnicy niesłowna, poddanym i niższemu ciężka, w mowie nierozważna, nad możność rozrzutna, panującym wierna, rolnictwu i hodowaniu bydła z zamiłowaniem oddana, dla obcych i gości ludzka i uprzejma, celuje nad innemi narodami gościnnością”. „Gmin wiejski skłonny do pijaństwa, zelżywości i zabójstwa tak, iż trudno znaleźć naród inny, równie skalany zabojami i domowemi klęski. Nie wzdryga się żadnych trudów i pracy, głód i zimno cierpliwie znosi, kocha się w zabobonach i gusłach, nowości chciwy, w budowlach niedbały, na sprzętach podłych, lekkomyślny i śmiały, umysłu gorącego, nie ukrócony w postawie, w ruchu przystojny, siły wielkiej, wzrostu dorodnego i wyniosłego, budowy ciała silnej, członków zręcznych, barwy mieszanej ciemnej i białej”. Podobnie M a r c i n K r o m e r: „A mają Polacy umysły pojętne i dadzą sobie radę ze wszystkim, czego się tylko tkną, tylko że wolą przyswajać sobie cudze wynalazki, niż samemu coś wymyśleć i zasłużyć jakimś nowem odkryciem”. Wieki mijają, a charakter polski pozostaje niezmienny: po przez nieuka, próżniaka, psotnika Reja, ognistego, namiętnego, lecz próżnego Orzechowskiego, porywczego, rycerskiego króla Jana Sobieskiego, co mawiał „od chcenia i mówienia — tak dalece do czynienia”, aż do Polski Słowackiego („pawiem narodów byłaś i papugą”) i Krasieńskiego („wielki fanfaron”) do czasów współczesnych. Charakterystykę tę zamknąć możemy świadectwem S z c z e p a n o w s k i e g o: „Już przed stu laty ktoś powiedział, że z Polaka łatwo zrobić bohatera, ale trudno go wykształcić na porządnego człowieka” i O c h o r o w i c z a („Pierwiastki charakteru narodowego”, str. 86): „Plemię spokojne, nie żadne zaborów, wysoce przywiązane do ziemi, szlachetne, nie wchodzące w drogę nikomu, niechłujne, niesforne, niezaradne, zdobywające się na energję tylko pod bezpośrednią grozą niebezpieczeństwa, przyzwyczajone zarówno do ciężkiej pracy jak i do nadmiernej często bezmyślnej zabawy, nieorganizowane, wyrozumiałe i żądające zaufania, kochające równość, zbyt lgnące do wszelkiej cudzoziemczyny, przesadnie gościnne, ofiarne, pełne poświęceń i zdolności w różnych kierunkach, ale niewytrwałe, nie myślące o jutrze — niedojrzałe”.

¹⁾ Cytuję z wykładu O. Jacka Woronieckiego: „Wstęp do nauki o charakterze polskim.” Cykl wykładów z zagadnień wychowania narodowego pod red. J. Saloniego. Lwów 1918, Wyd. Pol. Tow. Ped.

W ostatnich czasach ks. B. R o s i ń s k i spróbował określić właściwości psychiczne poszczególnych typów antropologicznych intuicyjnie na podstawie własnych obserwacji, dokonywanych przez lat jedenaście i obejmujących kilka tysięcy spostrzeżeń. Nasze badania dotyczyły stosunkowo nielicznej grupy młodzieży, lecz tembardziej uderzająca jest zgodność naszych wyników z wynikami innych autorów¹⁾.

B. R o s i ń s k i pisze: „Człowiek typu n o r d y c z n e g o jest systematyczny i dokładny, dobry organizator, na wrażenia reaguje powoli lecz zdecydowanie, posiada duże poczucie estetyczne nawet w życiu codziennem. Nie jest namiętnym, życie bierze poważnie, stąd skłonność do zamyślań, powodujących nieraz depresję psychiczną, z której stara się wydobyć zapomocą alkoholu. W poglądach swoich jest raczej konserwatywny. Poza tem jest zarozumiały.

Pewnem przeciwieństwem do typu północnego jest typ s u b n o r d y c z n y. Człowiek typu subnordycznego posiada umysł niespokojny. Jest stale niezadowolony ze stanu posiadania, jednak w dążeniach do zmian na przyszłość cechuje go optymizm. Charakter ma nierówny i dochodzi do celu głównie, ażeby zaspokoić swoją ambicję, która w nim jest bardzo rozwinięta. Jest wrażliwy na współzawodnictwo. Poza tem jest bardzo uczuciowy, choć wybredny. W zetknięciu jest miły. Reaguje silniej na uczynione mu dobro, niżeli zło.

Człowiek typu p r e s ł o w i a ń s k i e g o jest pod względem umysłowym mało ruchliwy, zamknięty w sobie, nieśmiały w wypowiedaniu swojego zdania i w okazywaniu swoich uczuć, o ile nie jest rozdrażniony; bardziej pamięta krzywdę wyrządzoną, aniżeli dobro uczynione. Poza tem jest bardzo namiętny.

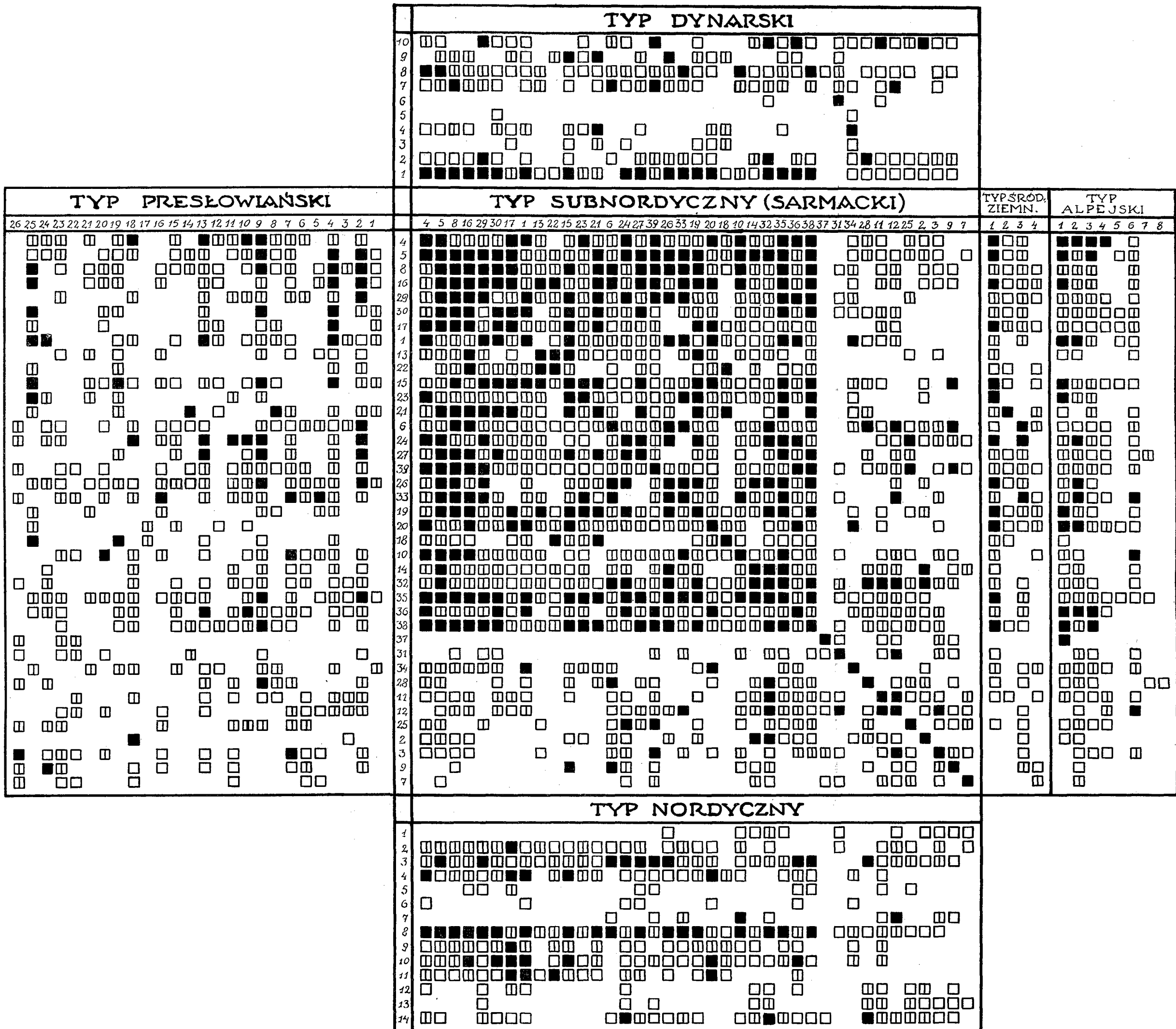
Elementy alpejskie cechuje domatorstwo. Utrzymywanie się z renty to jest ideał typu alpejskiego. Są to ludzie pracowici i oszczędni. Cechuje ich roztropność życiowa i trzeźwość (dobroduszny intrygant); nie odznacza się zbyt wielkimi zdolnościami; posiada wybitnie rozwinięty instynkt stadny.

Człowiek typu d y n a r s k i e g o jest pewny siebie, zdolny choć leniwy, wojowniczy z pewną pogardą do życia; w życiu codziennem dość wygodny, w obcowaniu z ludźmi subtelny. Cechuje go również domatorstwo²⁾.

W podanych powyżej charakterystykach istnieją pewne luki a nawet sprzeczności. Miejmy nadzieję, że wkrótce badania

¹⁾ B. R o s i ń s k i. Spostrzeżenia z pogranicza antropologii i socjologii. str. 274. Kosmos. Serja B 1929, zesz. II Lwów.

przeprowadzone na większą skalę uzupełnią charakterologię polską. Zwłaszcza brak nam dotąd analizy psychologicznej typów laponoidalnego i armenoidalnego oraz typu śródziemnomorskiego.

VI. Związek pomiędzy typami antropologicznym a typami psychicznymi

W poprzednich rozdziałach staraliśmy się wykryć różnice psychiczne pomiędzy poszczególnymi typami rasowymi. Posługiwaliśmy się przytem metodą porównawczą, ujmując zapomocą średnich arytmetycznych cechy dominujące w każdym z badanych zespołów. Metoda ta wystarcza do uchwycenia zgruba różnic jakościowych pomiędzy zespołami, gdy chodzi zaś o analizę ilościową samych zespołów, musimy z konieczności zastosować metody indywidualizujące (metodę różnic i podobieństw). Metody te „opierają się na założeniu, że osobnicy, należący do tego samego typu antropologicznego, wykazują między sobą mniejsze różnice, względnie większe podobieństwo w całym zespole cech, w porównaniu z osobnikami, należącymi do różnych typów”¹⁾. W obliczeniach naszych wzięliśmy za miarę różnicy średnią arytmetyczną wszystkich różnic w zakresie 7 wymienionych cech psychicznych, przyjmując zgodnie z prof. Ruppem różnice 0—0,5 stopni (w skali pięciostopniowej) za korelację dobrą (czarne kwadraciki w tablicy XVI), różnicę 0,51—0,75 za korelację przeciętną (kwadraciki z jedną kreską pionową), różnicę od 0,76—1 za małą korelację (kwadraciki puste) i różnicę powyżej 1 za brak korelacji. Każdy kwadracik na tablicy oznacza zatem stopień korelacji pomiędzy dwoma osobnikami. Osobnicy najbardziej podobni do siebie pod względem psychicznym w zakresie wymienionych 7 cech zostali umieszczeni obok siebie, tworząc tem samem zwarty zespół

---

¹⁾ Jan Mydlarski. „Typy antropologiczne i metody ich ujmowania” str. 17. Zagadnienia rasy, Tom IV. Nr. 4, 1928.

wewnątrz danej grupy. W ten sposób chcieliśmy sprawdzić, 1) czy zespół, jednolity pod względem rasowym, w równym stopniu jest jednolity pod względem psychicznym; 2) czy różne grupy rasowe wyraźnie odcinają się pod względem psychicznym. Tablica XVI uwydatnia w sposób niezmiernie wymowny istnienie wewnątrz typu subnordycznego zwartej jądra, dokoła którego grupują się pozostałe osobniki. Do tego jądra należy 28 osobników z pośród 39, czyli przeszło $\frac{2}{3}$ grupy. Możemy zatem na pierwsze pytanie odpowiedzieć częściowo twierdząco, częściowo przecząco: 1. zespoły jednolite pod względem rasowym są w swej przeważnej części jednolite pod względem psychicznym, 2. typy rasowe i typy psychiczne nie pokrywają się ze sobą w zupełności. W każdym zespole rasowym istnieje dość liczna grupa osobników o odmiennej strukturze psychicznej. Samo podobieństwo istnieje przytem tylko w odniesieniu do pewnej ilości cech, w odniesieniu do innych cech mogą istnieć daleko idące różnice. Należy z całym naciskiem podkreślić powyższe zastrzeżenia i ograniczenia, by uchronić się od zgubnej w swych konsekwencjach jednostronności. Klasyfikacja na typy rasowe, wzgl. typy psychiczne pomaga zorientować się w różnorodności zjawisk, nie powinna jednak przesłaniać nam samej rzeczywistości. Podstawą typu jest indywidualność, która siłą rzeczy jest czemś niepowtarzającym się i samoistnem.

Ogłaszane obecnie wyniki stanowią jedynie przyczynek do przyszłej charakterologii polskiej. Praca ta powinna być kontynuowana w kilku kierunkach i prowadzona różnymi metodami. Analiza typów antropologicznych i typów psychicznych na rozległym materiale ludzkim wymagałaby współpracy wielu ludzi. Poza tem wskazane byłyby ankiety, przeprowadzone w różnych dzielnicach kraju¹⁾, celem wykrywania różnic charakterologicznych, istniejących wśród Polaków. Nie wyłączone

¹⁾ Wyniki podobnej ankiety, przeprowadzonej wśród dzieci b. Kongresówki, Małopolski, Poznańskiego, Pomorza i Górnego Śląska ogłosiłem w pracy „Dzieci o sobie” — Przegląd Pedagogiczny 1924.

byłoby intuicyjne ujmowanie typów, wnikliwa obserwacja jaskrawych przejawów, występujących w tej lub innej dzielnicy kraju. Polska, jak szeroka i długa, posiada wielką różnorodność i bogactwo form i przejawów, pochwycenie których jest rzeczą pierwszorzędną wagi. Samowiedza jest nie mniej potrzebna dla całego narodu, jak i dla jednostki, a w tej dziedzinie bardzo dużo jeszcze jest do zrobienia.

EIN BEITRAG ZUR PSYCHOLOGISCHEN CHARAKTERISTIK DER ANTHROPOLOGISCHEN TYPEN DER POLNISCHEN JUGEND

Der Autor befasst sich mit dem Problem, ob zwischen Konstitution und Rasse einerseits, Rasse und Charakter andererseits eine eindeutige Beziehung besteht. Er bedient sich dabei der Kretschmerschen konstitutionellen Typen, Czekanowski's anthropologischen Typen und der psychologischen Typen, nach dem Rorschachschen Formfarbdeuteversuch. Czekanowski unterscheidet vier primäre Typen (die nordische, die laponoidale, die armenoidale und die Mittelmeerrasse) und sechs sekundäre Typen (die subnordische, die präslavische, die dinarische, die alpine, die litorale und die nordwestliche Rasse). Die von ihm begründete differentielle Methode (Ähnlichkeitsmethode), die auf der Korrelationsrechnung fusst, gestattet den Typus eines jeden Individuums zu erfassen. Auf Grund eigener Berechnungen und Zusammenstellungen kommt der Autor zu dem Ergebnis, dass ein recht enger Zusammenhang zwischen den Körperbau- und den anthropologischen Typen besteht. Der nordische und dinarische Typus ist asthenisch, der subnordische und laponoidale athletisch, der präslavische, alpine und Mittelmeertypus — pyknisch. Mischtypen entstehen durch Kreuzungen, wobei öfters eine Disharmonie der psychischen Struktur entsteht. Der Autor spricht die Vermutung aus, ob neurotische Veranlagung eben nicht als Ausdruck einer Diskrepanz zwischen Konstitution und Rasse anzusehen sei. In seinen charakterologischen Studien wendet er den Rorschachschen Deuteversuch an. Die Fragestellung ist die: unterscheiden sich die betreffenden anthropologischen Typen durch psychische Merkmale? Das Problem, das von Kretschmer in Bezug auf konstitutionelle Typen positiv beantwortet wurde, harrt noch

der Entscheidung in Bezug auf anthropologische Typen. Es wurden 105 junge Leute, die man vorher charakterologisch geprüft hatte, nun in Bezug auf Rassenzugehörigkeit bestimmt. Es stellte sich eine weitgehende psychische Homogenität heraus. Die Angehörigen der nordischen Rasse weisen eine Stabilität der Affekte und der Motorik und eine introversive Einstellung auf, der subnordische Typus zeichnet sich aus durch labile Affekte und heiteres Gemütsleben, der präslawische durch Impulsivität und Oppositionstendenz, der dinarische ebenfalls, der alpine durch praktischen Sinn und rege Motorik. Der Verfasser wirft die Frage auf, ob Konstitution oder Rasse einen grösseren Einfluss auf die Psyche ausüben. Subnordische Athletiker wurden zu diesem Zwecke mit nichtsubnordischen Athletikern und nichtathletischen Subnorden verglichen. Die Korrelationsrechnung nach der Ähnlichkeitsmethode von Czekanowski ergab einen grösseren Einfluss von Rasseelementen. Derselbe Versuch wurde mit dem präslawischen Typus gemacht, wobei wieder Individuen von homogener Rasse aber unhomogenem Körperbautypus einander ähnlicher waren als diejenigen, die in Bezug auf Konstitution homogen aber Rasse unhomogen waren. Eine vom Autor zusammengestellte Tabelle weist darauf hin, dass in einer homogenen Rassengruppe circa $\frac{2}{3}$ Individuen einander psychisch ähnlich sind, dagegen $\frac{1}{3}$ unähnlich. Aus diesem Grunde sollte man sich hüten vor zu weitgehenden Schlüssen in Bezug auf Rassenangehörigkeit, wiewohl die Möglichkeit einer anthropologischen Typologie nicht zu bestreiten ist.

4006

